

СЕКЦІЯ №7
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВОДНОГО ТРАНСПОРТУ УКРАЇНИ В
ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ

УДК 332.1

РОЗВИТОК ТА ОЦІНКА СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМИ
ПРОЦЕСАМИ. НАЦІОНАЛЬНІ ТА РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ

Ганза А.А., магістрант кафедри менеджменту
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Україна, Миколаїв
nasiafabrika@gmail.com

***Анотація.** Розглянуті причини виникнення та особливості національних і регіональних інноваційних систем. Запропоноване означення регіональної інноваційної системи. На основі аналізу інноваційного потенціалу регіонів України здійснено їхній розподіл на групи та обґрунтована доцільність створення в окремих регіонах України інноваційних кластерів.*

***Ключові слова:** інновації, розвиток, науково-технічний прогрес, національна економіка, регіональна економіка, тенденції, кластери.*

Вступна частина. Розвиток наукомістких технологій та сфер діяльності починаючи з 80-тих років минулого століття забезпечує не тільки підґрунтя економічного зростання національних та світової економік, а й визначає їхнє положення у світі та рівень добробуту населення відповідного державного або територіального утворення. В той же час слід відмітити, географічні, кліматичні та інші природні фактори, які могли впливати на рівень та темпи розвитку економік ще 40-50 років тому під час закладення засад та динамічного розвитку Економіки 4.0 втратили свою актуальність на відміну від національних та регіональних особливостей управління реалізацією інноваційних процесів.

Так, небагаті на природні ресурси країни, такі, як Японія та Південна Корея, демонструють рівень розвитку економіки та рівень її складності, засновані на науково-технічному прогресі, інвестуванні у фундаментальні та прикладні наукові дослідження, яким можуть позаздрити значно більш природньо багаті країни. В той же час не можна вважати, що відсутність доступу до природних ресурсів є визначальною, ні, адже існують і приклади таких країн, як США, Німеччина, Велика Британія, Китай, які мають значні природні ресурси і складну, технологічно розвинену економіку.

Мета роботи полягає у визначенні особливостей формування та управління інноваційними процесами, які притаманні певним країнам та регіонам; виявленні таких особливостей у вітчизняній економіці та виробленні рекомендацій щодо напрямків подальшого розвитку управління інноваціями на рівні національної економіки.

Основна частина. Розвинені країни світу мають певні особливості та тенденції в інноваційній сфері, характерні для них усіх. До таких особливостей слід віднести:

- посилення регулюючих функцій держави в інноваційній сфері за одночасного скорочення прямого державного участі у фінансуванні інноваційної діяльності;
- посилення цільової орієнтації інноваційних розробок для вирішення завдань щодо розвитку обмеженого набору пріоритетних сфер – біотехнологій, електроніки та телекомунікацій, охорони навколишнього середовища;
- використання великих національних, міжгалузевих та глобальних науково-технічних програм;
- довгострокове програмування розвитку інновацій;
- глобалізація розподілу наукової праці та інтеграція різних областей науки, техніки і виробництва та розвиток системи горизонтальних зв'язків;
- зростання закордонного фінансування наукових досліджень;

Проте у різних за рівнем розвитку та положенням у світі країн є й притаманні лише їм особливості, урахування яких є можливим з огляду на необхідність побудови національних інноваційних систем як доповнення та на противагу наднаціональним, глобальним. Створення концепції національних інноваційних систем стало наслідком повороту від концепції глобалізаційних процесів у світовій економіці до засад протекціонізму, викликаного зростанням політико-економічного тиску, викликаного збільшенням економічної потужності "Азійських тигрів", перш за все – Китаю, в меншому ступеню – Японії, південної Кореї, Малайзії та Індонезії. Ця концепція передбачає розгляд усіх елементів інноваційного процесу як взаємопов'язаних складових складної системи, функціонування якої забезпечується певним набором інституційних чинників на рівні конкретної держави. Вважається, що такий комплекс інститутів правового, фінансового, організаційного та соціального характеру, які забезпечують інноваційні процеси, має міцні національні корені, спирається на традиції, політичні та культурні особливості певної політичної нації.

Так, проведене у [1] дослідження дозволяє стверджувати, що у світі існує кілька моделей національної інноваційної діяльності, відповідно до яких можна стратифікувати певні групи країн. Наприклад, схожими за ознаками організації та здійснення інноваційної діяльності є такі країни, як США, Німеччина та Швейцарія (для них орієнтація на великі науково-дослідні компанії та колективи з гарним обладнанням та добре розробленими програмами наукового пошуку), США, Великобританія, Франція та Швеція (ці країни схожі за інноваційними пріоритетами, так чи інакше пов'язаними з космічними технологіями та виробництвом озброєнь), країни Азії (їхній технологічний та науковий розвиток спирається на запозичення та швидке допрацювання найбільш передових ідей, швидке впровадження інновацій та тривалий час їхньої експлуатації у різних сферах), країни пострадянського простору та інші країни, що розвиваються (за термінологією ООН) (ці країни не розвивають свій науковий та технологічний потенціал через нестачу коштів, є джерелом інтелектуальних ресурсів для більш розвинених країн, але поки ще мають значні резерви для відкладеного старту) тощо. Внаслідок цього основними задачами, що стоять перед інноваційними системами на національному рівні, тобто ключовими питаннями національної інноваційної політики малої країни визначені такі відносно різноспрямовані задачі, як:

- накопичення національних технологічних компетенцій;
- цілісність національної стратегії;
- національні особливості, зокрема національна культура, етос і моральний стан нації;
- міжнародна орієнтація.

Іншими словами, національна інноваційна система та стратегія її розвитку мають включати:

- ідентифікацію тих ніш, які країна прагне зайняти на міжнародних ринках;
- планування процесу створення національних технологічних переваг за допомогою інтеграції національних НДДКР, міжнародного ліцензування, створення спільних підприємств або придбань;
- розвиток національної системи освіти та її інтеграція у загальносвітовий освітній простір за допомогою інноваційних інструментів, зокрема, діджиталізації.

Вітчизняна національна інноваційна система постульована у [2]. Її ідеєю є відновлення позицій України у світовому рейтингу інноваційної діяльності, мірилом якої вважається рейтинг за інноваційною складовою Глобального рейтингу конкурентоспроможності економіки Світового економічного форуму, за яким, нажалі, Україна займає далеко не чільні місця (табл. 1). Як видно з неї, поставлені задачі виконуються й Україна демонструє непогану динаміку інноваційного рейтингу, залишаючись на тих же місцях у глобальному.

Таблиця 1. Україна у Глобальному рейтингу конкурентоспроможності

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Глобальний рейтинг	73	84	76	79	85	83	85
Інноваційна	79	93	81	72	73	58	60

складова							
----------	--	--	--	--	--	--	--

Примітка: побудовано на матеріалах Світового економічного форуму (<http://www3.weforum.org>)

У регіональному розрізі також можна скористатися концепцією національної інноваційної системи, поклавши у її основу поняття "регіональної інноваційної системи" як сукупності елементів інноваційного процесу, які функціонують на основі певного набору інституційних чинників правового, фінансового, організаційного та соціального характеру на рівні окремого регіону держави, оскільки кожен регіон є не тільки підсистемою національної економіки, а й відносно самостійно. Її частиною із власним циклом суспільного виробництва, особливими формами прояву стадії відтворення і специфічним перебігом процесів розвитку.

Проведений в [3] аналіз дозволяє стверджувати, що повільні темпи зростання інноваційної складової глобального рейтингу конкурентоспроможності національних економік у випадку України не є випадковим, адже переважна більшість регіонів України мають низький рівень сформованості стадій інноваційного процесу, що впливає на їхню інноваційну активність (табл. 2).

Таблиця 2. Інноваційний розвиток регіонів України (за [3])

Група	Регіони	ГЗ, ТТ, ЗЗ, ВІ	Особливості регіональної інноваційної діяльності
1	м. Київ, Харківська обл.	В*ВВВ	Підтримка інноваційного потенціалу і повноцінне його використання; активізація дифузії інновацій в регіони з нижчим рівнем інноваційного розвитку
2.1	Львівська обл.	ВН*ВВ	Розвиток і нарощування процесів інфраструктурного забезпечення інноваційної системи
2.2	Запорізька, Івано-Франківська, Кіровоградська, Сумська, Херсонська обл.	НВВВ	Розвиток і нарощування наукового потенціалу інноваційного процесу регіону
3.1	Дніпропетровська, Миколаївська обл.	ВННВ	Розвиток інноваційної інфраструктури та виробничого потенціалу освоєння знань
3.2	Полтавська обл.	ННВВ	Розвиток наукової та інфраструктурної складових інноваційної системи
3.3	Донецька обл.	ННВВ	Нарощування виробничого потенціалу для освоєння інновацій
3.4	Київська, Чернігівська, Тернопільська обл.	НВНВ	Розвиток наукового потенціалу і виробничого освоєння знань
4.1	Одеська обл.	ВННН	Використання інтелектуального потенціалу регіону для формування і розвитку інноваційної інфраструктури, процесів освоєння знань і використання інновацій
4.2	Волинська, Вінницька, Житомирська, Хмельницька області	НВНН	Формування і розвиток наукової, виробничої, ринкової складових інноваційної системи
4.3	Закарпатська, Луганська, Чернівецька обл.	НННВ	Формування і розвиток наукової, інфраструктурної та виробничої складової інноваційної системи
5	Рівненська, Черкаська обл.	НННН	Формування інноваційного потенціалу регіону: створення всіх складових регіональної інноваційної системи, створення науково-дослідних підрозділів, виконання спільних наукових програм, обмін досвідом з регіонами груп 1 і 2, активізація інноваційних процесів

Група	Регіони	ГЗ, ТТ, ЗЗ, ВІ	Особливості регіональної інноваційної діяльності
			органами влади

Умовні позначення та скорочення: ГЗ – генерація знань, ТТ – трансфер технологій, ЗЗ – засвоєння знань, ВІ – використання інновацій, В – високий рівень, Н – низький рівень

Світовий досвід доводить, що жодна країна не змогла реалізувати інноваційний розвиток одразу за усіма напрямками. Для ефективності управління інновацій вони мають бути розділені за пріоритетністю і увага має надаватися лише обмеженій кількості найбільш пріоритетних напрямків. Для України такими галузями є органічне та високоефективне рослинництво, виробництво авіаційної і ракетно-космічної техніки, енергетичне машинобудування, виробництва засобів зв'язку, ІТ-технології, виготовлення тонкого автомобільного листа, високоміцних, безшовних і труб з покриттям, транспортні хаби. Високоефективним засобом інтегрувати процеси управління розробкою та впровадженням інновацій є створення інноваційних кластерів.

Інноваційними (дослідними або заснованими на знаннях – *research clusters, knowledge based clusters*) називають кластери, до складу яких входять науково-дослідні інститути, університети, фірми, здатні до інновацій, їх поглинання та утилізації та установи бізнес-середовища, які надають підтримку інноваційним процесам. Інноваційні кластери розглядаються в Європейському Союзі в якості ключового фактору успіху загальноєвропейського дослідницького простору, вони діють на основі не співфінансування компаній, а на основі надання грантів в результаті відкритого конкурсу [4]. У США інноваційні кластери залишаються зосереджені на результатах і комерційної привабливості [5], в ЄС основними рушійними силами є державні науково-дослідні установи, Австралія використовує змішаний підхід [5], у Канаді в основному діють місцеві громадські галузеві кластери, хоча відомі спроби універсалізації кластерів [6].

Висновки. В Україні, як і в багатьох країнах зі складною економікою, існують певні відмінності між розвитком та інноваційним потенціалом регіонів. Такий самий ефект спостерігається і на глобальному рівні, де в цій якості виступають національні економіки. Відповідно, необхідне створення національних та регіональних інноваційних систем, які сприятимуть як захисту національних інноваційних досягнень, так і прискорюють інноваційний розвиток економік завдяки процесам співфінансування та глобальної кооперації науково-дослідної діяльності. Ефективним засобом для реалізації регіональних та національних інноваційних програм у межах регіональних та національних інноваційних систем є інноваційні (дослідні) кластери.

REFERENCES

- [1] Ильяшенко Н. С, Мицура Е. А. Развитие национальной инновационной системы Украины как перспектива выхода на мировой рынок // Актуальні проблеми економіки №5(143), 2013. – С. 83 – 94
- [2] Інноваційна Україна – 2020: Національна доповідь; [за ред. В. М. Гейця та ін.]. – К.: НАН України, 2015. – 336 с.
- [3] Инновации в экономике. Текущие научные проблемы Восточной Европы / Монография. под ред. Эльжбеты Милош / Lublin: Politechnika Lubelska, 2013 – 137 с. – URL: https://www.academia.edu/8278878/Стимулирование_инновационной_деятельности_в_Украине
- [4] Innovation clusters in Europe. A statistical analysis and overview of current policy support. European Commission. – URL: http://www.central2013.eu/fileadmin/user_upload/Downloads/Tools_Resources/Cluster.pdf
- [5] Philips P.B., Ryan C.D. The Role of Clusters in Driving Innovation / Handbook of BestPractices, 2010, pp. 281-294. – Режим доступа: <http://www.iphandbook.org/handbook/>
- [6] Sirazetdinov R., Brazhkina A. Universal Structural Model of a Standard Economic Cluster / ICT - from Theory to Practice . Ed.: Marek Miłosz, PIPS, Lublin, 2010, pp. 51-62

[7] Іртищева І.О. Інституційні аспекти формування моделі економічного зростання Причорноморського регіону / І.О. Іртищева, Д.В. Криленко // Економічний аналіз. – 2018. – Т. 28. – № 1. – С. 220-228.

Ганза А.А., Магістрант кафедри менеджмента

Аннотація. Рассмотрены причины возникновения и особенности национальных и региональных инновационных систем. Предложено определение региональной инновационной системы. На основе анализа инновационного потенциала регионов Украины осуществлено их деление на группы и обоснована целесообразность создания в отдельных регионах Украины инновационных кластеров.

Ключевые слова: инновации, развитие, научно-технический прогресс, национальная экономика, региональная экономика, тенденции, кластеры.

Hanza A.A., Master of Management Department

Abstract. The causes and peculiarities of national and regional innovation systems are considered. Definition of regional innovation system is proposed. Based on the analysis of the innovative potential of the regions of Ukraine, their stratification into groups is made, and the feasibility of creating research clusters in certain regions of Ukraine is substantiated.

Keywords: innovation, development, scientific and technological progress, national economy, regional economy, tendencies, clusters.